

Sprawiedliwy handel międzynarodowy – nowa umowa społeczna

Wojciech Zysk*

Streszczenie: W związku z narastającymi problemami nierówności społecznych i gospodarczych między krajami biednego Południa i bogatej Północy oraz realną perspektywą rozwoju zjawiska migracji ekonomicznych ważną rolę może odegrać ruch Sprawiedliwego Handlu. O ile społeczeństwa krajów rozwiniętych, rządy, organizacje międzynarodowe oraz lokalne społeczności wielkich miast (*power of big cities*) będą gotowe zaimplementować proponowane w artykule postulaty – może nastąpić rozwój handlu produktami *Fair Trade*, a przez to będzie postępować rozwój gospodarek najbiedniejszej części świata. Celem artykułu jest zaproponowanie postulatów nowej umowy społecznej, w wyniku której mogą poprawić się wskaźniki w zakresie zdrowia, edukacji i dochodów *per capita* w nierozwiniętych krajach oraz zrealizowane zostaną „solidarnościowe” i humanitarne przesłanki sprawiedliwszego, ordoliberalnego gospodarowania w skali międzynarodowej. W literaturze przedmiotu brak jest analiz powiązań rozwoju ruchu *Fair Trade* z problematyką umów społecznych, zatem opracowanie niniejsze może być przyczynkiem do dalszych badań i proponowania empirycznych modeli i stadiów wykonalności.

Słowa kluczowe: handel międzynarodowy, *Fair Trade*, umowa społeczna, siła wielkich miast

Wprowadzenie

„Fair trade is about better prices, decent working conditions, local sustainability, and fair terms of trade for farmers and workers in the developing world”
(www.fairtrade.com)

W czasach rozwoju procesów umiędzynarodowienia działalności gospodarczej i znacznego wzrostu światowej wymiany handlowej (obrotów towarowych, usługowych, dóbr niematerialnych i prawnych oraz przepływów kapitału) narasta podział ludności naszego globu na bogatą Północ i biedne Południe. Kraje bogate to rozwinięte gospodarki, z wysokimi wskaźnikami rozwoju społecznego, o wysokim standardzie życia i demokratycznych standardach. Biedne kraje (rozwijające się i najslabiej rozwinięte) charakteryzują się ubóstwem, niskim poziomem życia, zacofaną gospodarką bez nowoczesnych technologii oraz często dotknięte są konfliktami zbrojnymi czy bezprawiem. Znaczne różnice potencjałów gospodarczych i cywilizacyjnych skutkują olbrzymimi dysproporcjami dochodowymi mieszkańców tych dwóch części świata. Przepaść między najbogatszymi a najbiedniejszymi dobrze

* dr Wojciech Zysk, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, Katedra Handlu Zagranicznego, e-mail: zyskw@uek.krakow.pl.

opisuje raport zatytułowany *Working for the Few* (Pracując dla nielicznych), przygotowany przez OXFAM (Oxford Committee for Famine Relief) – międzynarodową organizację szukającą rozwiązań problemu biedy i niesprawiedliwości na świecie¹. Według danych zaprezentowanych w tym raporcie 85 najbogatszych osób posiada tyle majątku, co 3,5 miliarda najbiedniejszych ludzi na świecie, czyli około połowy ziemskiej populacji. Tak zwane nożyce dochodowe społeczeństw rozwierają się, a rozmiar globalnej nierówności ekonomicznej pogłębia się. Warto wspomnieć, iż według OXFAM 1% populacji globu posiada majątek 65 razy większy niż dolna połowa wszystkich mieszkańców planety. Taki stan faktyczny oraz coraz częściej krytykowana działalność międzynarodowych instytucji finansowych (w tym banków) i korporacji transnarodowych (KTN), które – zwłaszcza od wybuchu kryzysu finansowego w 2008 roku, a następnie kryzysu gospodarczego zagrażającego globalnej gospodarce realnej – uważane są za organizacje utrzymujące obecny niesprawiedliwy porządek światowy i mogą doprowadzić do poważnych napięć społecznych, politycznych i gospodarczych. Z dysproporcjami rozwojowymi pomiędzy bogatą Północą i biednym Południem związany jest narastający problem migracji uchodźców ekonomicznych, z którym – oprócz imigrantów z krajów objętych konfliktami zbrojnymi – muszą się mierzyć kraje rozwinięte, w tym Polska. W obliczu wspomnianych powyżej procesów polaryzacji świata coraz częstsze są idee odpowiedzialności i sprawiedliwości w międzynarodowej działalności gospodarczej, jak choćby ruch Sprawiedliwego Handlu (*Fair Trade*, FT).

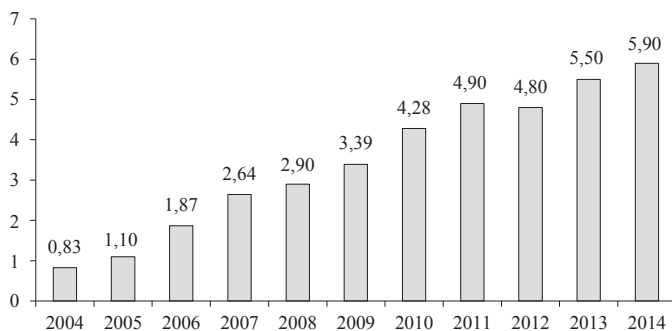
1. Ruch Sprawiedliwego Handlu

W roku 1964 odbyła się pierwsza Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju, podczas której państwa tzw. biednego Południa zwróciły uwagę na konieczność prowadzenia sprawiedliwej wymiany handlowej. Hasło stworzone przez te państwa: *Trade not Aid*, czyli „Handel, a nie pomoc”, stało się wezwaniem do szerzenia sprawiedliwych reguł gry handlowej. Zaowocowało to powstawaniem pierwszych organizacji związanych z tym ruchem, zwanych początkowo również organizacjami handlu alternatywnego. W roku 1988 opracowany został znak Sprawiedliwego Handlu *Max Havelaar*, który stał się najlepszym znakiem rozpoznawczym produktów. Celem stosowania znaku oraz wprowadzonej certyfikacji miała być gwarancja jakości oraz pomoc we wprowadzaniu „sprawiedliwych produktów” do sklepów mieszkańców bogatej Północy. Jednocześnie miała to być gwarancja przestrzegania pewnych norm etycznych w obrocie handlowym. Z czasem organizacje zrzeszające producentów, importerów czy wyspecjalizowane punkty sprzedaży zaczęły łączyć się i organizować w sieci. W latach dziewięćdziesiątych XX wieku powstały takie organizacje, jak EFTA (European Fair Trade Association)², FLO-I (Fairtrade Labelling

¹ https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp-working-for-few-political-capture-economic-inequality-200114-en_3.pdf (1.03.2016).

² <http://www.eftafairtrade.org> (1.03.2016); EFTA łączy dziś importerów europejskich i ma dostęp do rynków 11 krajów.

Organisations International)³ czy WFTO (World Fair Trade Organisation)⁴. Obecnie międzynarodowy system Sprawiedliwego Handlu tworzony jest przez trzy sieci producentów, 25 organizacji oraz FLOCERT – niezależną jednostkę certyfikującą. Ruch *Fair Trade* promuje ideę uczciwych reguł gry w dziedzinie handlu międzynarodowego (Zysk, Szymczak, 2009, s. 305 i n.; Mohan, 2010, s. 19). *Fair Trade* stwarza możliwości producentom z krajów nierozwiniętych gospodarczo, wyklucza pracę przymusową i zatrudnianie dzieci – w zamian oferując godne warunki pracy. Jedną z podstawowych zasad Sprawiedliwego Handlu jest dbałość o środowisko naturalne oraz zapewnienie szeregu korzyści dla rolników, łącznie z gwarantowaną ceną minimalną, premiami dla lokalnej społeczności, umowami długoterminowymi, możliwością prefinansowania i dostępem do kredytów⁵. Fenomen Sprawiedliwego Handlu staje się bodźcem do liberalizacji dostępu do rynków bogatych krajów Północy i obejmuje coraz więcej krajów na całym świecie (Moore, 2004, s. 73–84; Zysk, 2011, s. 151 i n.; Dragusanu, Giovannucci, Nunn, 2014, s. 220; Zysk, 2014, s. 107 i n.; Zysk, 2015, s. 165 i n.). Według ostatniego raportu *Global Change, local leadership. Annual Report 2014–2015* przygotowanego przez organizację International Trade Fair w 2014 roku konsumenci w ponad 125 krajach rozwiniętych gospodarczo wydali na produkty *Fair Trade* (32 000 rodzajów towarów) ok. 5,9 mld euro⁶. Oznacza to wzrost w porównaniu do roku 2013 o 10%. Na rysunku 1 przedstawiono zmiany w sprzedaży towarów w FT na świecie w latach 2004–2014.

Rysunek 1. Sprzedaż towarów FT na świecie, lata 2004–2014, mld euro

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Fair Trade International Annual Reports* (2003/2004–2014/2015).

Jak możemy zaobserwować na powyższym rysunku, obroty towarami Sprawiedliwego Handlu na świecie od 2004 do końca 2014 roku wzrosły prawie siedmiokrotnie (z poziomu

³ <http://www.fairtrade.net> (1.03.2016); FLO-I powstała z połączenia Max Havelaar, Transfair, Fair Trade; czuwa nad harmonizacją standardów „sprawiedliwej” produkcji, tj. ujednolicania kontroli, homologacji czy używania logo.

⁴ <http://www.wfto.com> (1.03.2016).

⁵ <http://wfto.com/fair-trade/10-principles-fair-trade> (1.03.2016).

⁶ <http://www.fairtrade.net/annual-reports.html> (1.03.2016).

0,83 mln euro do 5,9 mld euro). Asortyment produktów FT wciąż się powiększa. Najważniejszym towarem jest kawa (ok. połowy ogólnej sprzedaży⁷), następnie czekolada, bawełna, kwiaty, kakao, herbata, soki, banany, ryż, cukier, warzywa, wino, orzechy, przyprawy, suszone owoce, miód, artykuły rękodzielnicze i inne. Warto podkreślić, iż poprawa bytu producentów z krajów ubogiego Południa czy tworzenie rynku zbytu na wytwarzane w tamtych częściach świata produkty są tak samo ważne, jak komunikacja „solidarnościowa” kierowana do konsumentów, uwrażliwianie opinii publicznej na nierówność reguł handlu międzynarodowego oraz działania informacyjne kierowane do decydentów na różnym szczeblu organizacyjnym (regionalnym, krajowym i międzynarodowym). Przykładowo, Unia Europejska zaangażowana jest we wspieranie opisywanego ruchu. Parlament Europejski czy Komisja Europejska podjęły szereg aktywności (uchwalanie rezolucji i not, organizacja debat, publikacja komunikatów i sprawozdań, wspieranie organizacji pozarządowych, inicjatywa *Vote4FT*⁸) mających na celu promowanie FT. Realnymi działaniami było podpisanie w roku 2000 *Cotonou Agreement*⁹ i partnerstwo UE–kraje ACP¹⁰, gdzie mówi się o większym wsparciu dla idei sprawiedliwego handlu¹¹ oraz wprowadzanie kawy i herbaty ze znakiem *Fair Trade* do instytucji unijnych¹².

2. Istota umowy społecznej – próba rekapitulacji

Zagadnienia umowy społecznej jako elementu funkcjonowania państwa i społeczeństwa pojawiły się już w starożytności. Już Platon zaznaczał społeczny wymiar sprawiedliwości i sugerował budowanie harmonii między poszczególnymi częściami społeczeństwa (Lang, 2005, s. 289). Jeżeli nie zgodzimy się z Arystotelesem i stoikami, którzy uważali, że układ społeczeństw to nie dzieło człowieka, lecz natury, oraz założymy (za sofistami), iż społeczeństwo i rządzące nimi prawa to rezultat ludzkiej aktywności – oznacza to, iż kształt rzeczywistości społecznej, politycznej czy gospodarczej zależy od struktury umowy zawartej pomiędzy zainteresowanymi stronami (Wróbel, 2013, s. 137). Św. Tomasz z Akwinu snuł rozważania wokół zagadnień sprawiedliwej ceny, wynagrodzenia oraz niesłusznego wzbogacenia. W czasach nowożytnych przedstawiano poglądy, iż umowa społeczna to fundament zasad sprawiedliwego społeczeństwa. H. Grocjusz twierdził, iż „umowa to źródło tego, co się nam należy”. W teoriach J. Locke’a, J.J. Rousseau i I. Kanta pojawiły się koncepcje kontraktowej koncepcji sprawiedliwości. Myśliciele ci wyżej cenili naturalne prawa człowieka, które według nich są adekwatniejsze dla wyznaczania standardów

⁷ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2014/140784/LDM_BRI\(2014\)140784_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2014/140784/LDM_BRI(2014)140784_REV1_EN.pdf) (1.03.2016).

⁸ <http://eu.ngo.pl/wiadomosc/953990.html> (1.03.2016).

⁹ https://ec.europa.eu/europeaid/where/acp/overview/cotonou-agreement/index_en.htm_en (1.03.2016).

¹⁰ Grupa Afryki, Karaibów i Pacyfiku.

¹¹ Aktualnie obowiązują już inne traktaty, są to umowy o partnerstwie gospodarczym, które zastąpiły postanowienia konwencji z Kotonu i z Lome.

¹² http://www.sprawiedliwyhandel.pl/web/guest/home/-/journal_content/56/10758/17102 (1.03.2016).

sprawiedliwości, niż umowy, w tym umowy społeczne (Porębski, 1999, s. 59 i n.). Spór o kształt społeczeństwa i kwestie sprawiedliwości przeniósł się na grunt teorii ekonomii. Warto przywołać choćby ewolucjonistyczne podejście do powstania gospodarki rynkowej F.A. Hayeka czy racjonalistyczny model L. von Misesa. Według tego pierwszego nierówności w podziale dóbr nie są niesprawiedliwe, a sprawiedliwość społeczna to miraż ideologiczny, którego realizowanie w praktyce gospodarczej może prowadzić do obrania „drogi do zniewolenia” (Hayek, 1944). Drugi z kolei przedstawiciel tzw. szkoły austriackiej podkreśla znaczenie analizy ludzkiego działania w kontekście podejmowania decyzji ekonomicznych. Kontynuatorzy jego poglądów (jak choćby R. LeFevre) stawiali ważne pytanie: „Jak ludzie działają, kiedy angażują się w produkcję oraz wymianę dóbr i usług?” Podkreślano także (w sferze ekonomicznej) dynamizm relacji między dostarczającym a odbierającym towary i usługi (Kłos, 2015, s. 208). J. Filek pisze, iż celem umowy społecznej jest znalezienie drogi do dobra ogółu poprzez rozwiązanie dylematu obywatel–władza oraz dylematu bezpieczeństwo a wolność obywatela, mając jednak w pamięci stanowisko Epikura: „prawo naturalne jest tylko korzystną umową zawartą w tym celu, aby sobie wzajemnie nie szkodzić. (...) Nigdy nie istniała sprawiedliwość sama w sobie; sprawiedliwość jest raczej umową zawartą między społecznościami w dowolnym miejscu po to, aby nie wyrządzać ani nie doznawać szkody” (Filek, 2009, s. 28). Poruszana problematyka wpisuje się w dyskurs ekonomistów dotyczący ewolucji zasad klasycznego liberalizmu (wolność jednostki ludzkiej na rynku w połączeniu z niedostrzeganiem zmian kształtu ładu gospodarczego, w ramach którego ta wolność służyłaby nie tylko niektórym członkom populacji, ale także większości), poprzez neoliberalizm (wolność jednostki bez ładu, z chaosem, nierównościami i anarchią zmierzającą do nieuchronnych kryzysów) do ordoliberalizmu, czyli wolności w ramach określonego ładu gospodarczego opartego na kontrolowaniu relacji państwo *versus* rynek. Istotne są zatem postulaty urzeczywistniania w procesie gospodarowania nadrzędnych wartości społecznych, nazywanych niekiedy społeczną gospodarką rynkową (Mączyńska, Pysz, 2014, s. 221 i n.). Jak pisze G. Kołodko: „gospodarka bez wartości jest jak życie bez sensu” (Kołodko, 2013, s. 164 i n.). Podsumowując warto zauważyć, iż wspomniane powyżej koncepcje są przydatne dla rozwoju społeczno-gospodarczego, ale nie mają cech jedyne go i ostatecznego pomysłu na rozwiązanie problemu dobra ogółu.

3. Sprawiedliwy Handel jako nowa umowa społeczna

Jeżeli uświadomimy sobie, że 700 mln populacji globu żyje za mniej niż 1,9 USD dziennie¹³ (zwłaszcza w krajach Afryki Subsaharyjskiej i Azji Południowej), około 800 mln osób cierpi chroniczny głód, 660 milionów nie ma dostępu do pitnej wody, a 75 milionów młodych

¹³ Według najnowszego raportu Banku Światowego *Development Goals in an Era of Demographic Change, Global Monitoring Report 2015/2016*, <http://pubdocs.worldbank.org/pubdocs/publicdoc/2015/10/503001444058224597/Global-Monitoring-Report-2015.pdf> (1.03.2016).

ludzi nie ma zatrudnienia¹⁴ – aktualne stają się pytania o pomysły na rozwiązanie problemu drastycznych nierówności ekonomicznych. Według ONZ około 1 miliard osób w 43 najbiedniejszych krajach świata żyje w skrajnej nędzy, z bardzo niskimi wartościami wskaźnika rozwoju społecznego (*Human Development Index*)¹⁵. Uznając opisywane zagadnienia za problem systemowy i niezwykle aktualny, autor artykułu stawia następujące pytanie: czy procesy globalizacji i internacjonalizacji generujące poważne i narastające napięcia społeczno-ekonomiczne w skali całej populacji są uzasadnionym powodem, aby rozważyć zainteresowanie się nową formą umowy społecznej i podjęcie próby określenia na nowo funkcjonowania społeczeństw? Ignorowanie wspomnianych problemów rozwojowych może skutkować rozwojem ekonomicznej migracji ludności na niespotykaną dotąd skalę. Zdesperowani i pozbawieni perspektyw cywilizacyjnych mieszkańcy krajów biednego Południa mogą zacząć przemieszczać się do krajów bogatej Północy w poszukiwaniu lepszej przyszłości. Oczywiście należy pamiętać, iż społeczność międzynarodowa, różne organizacje, poszczególne kraje czy grupy krajów, w tym Unia Europejska, udzielają pomocy finansowej, rozwojowej (bezpośrednie wpłaty do budżetów krajów-biorców), kredytowej i humanitarnej, w tym materialnej, w postaci żywności czy leków. Jednak, jak powszechnie wiadomo, nie zawsze – z powodu korupcji – trafia ona do najbardziej potrzebujących¹⁶. Nie następują też zmiany strukturalne związane z internacjonalizacją w gospodarkach najbiedniejszych krajów, przez co ich udział w światowym eksporcie jest na minimalnym poziomie (w 2014 r. 35 gospodarek o niskich dochodach [*low-income countries*] osiągnęło łącznie 0,6% udziału w światowym eksporcie, a grupa 55 krajów najslabiej rozwiniętych LDC [*least developed countries*] nieco ponad 1%)¹⁷. Inną formą pomocy jest stosowanie przez wyspecjalizowane instytucje subsydiowania rolników poprzez przekazywanie środków na zakup nawozów czy nasion. Z pewnością jednak takie działania nie włączą bardziej intensywnie biednych gospodarek w system handlu międzynarodowego oraz nie przygotowują rolników na konkurowanie w skali międzynarodowej z dotowanymi i bardziej wydajnymi farmerami z rozwiniętej gospodarczo części globu. Przedstawione powyżej argumenty oraz otaczająca nas aktualnie rzeczywistość społeczno-gospodarcza (również w dobie trwającego kryzysu finansowego na świecie) mobilizują do wskazania postulatów, dzięki którym nowa umowa społeczna może zostać wprowadzona w życie. Założenia te powinny mieć charakter uniwersalny, z szerokimi horyzontami – w ten sposób będzie możliwa realizacja ważnego warunku dotyczącego konstrukcji umowy społecznej, a mianowicie wzięcie pod uwagę tzw. dobra ogółu. Oto proponowane rozwiązania:

¹⁴ Według raportu ONZ *Human Development Report 2015. Work for Human Development*, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report_1.pdf (1.03.2016).

¹⁵ Wskaźnik jest średnią ważoną trzech mierników cząstkowych, które dotyczą zdrowia, edukacji i dochodów *per capita*. Współtwórcą był pakistański uczonec Mahbub-ul-Haq, razem z A. Senem opracowali „teorię rozwoju społecznego”; por. <http://www.undp.org> (1.03.2016).

¹⁶ Co ciekawe, stosuje się metodę przekazywania gotówki bezpośrednio potrzebującym. W ten sposób podejmuje się próbę omijania skorumpowanej administracji, a przy okazji – nie rozdając żywności – pozwala się na indywidualne decyzje zakupowe, pośrednio wspierając lokalny handel.

¹⁷ Por. <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx> (1.03.2016).

1. Uznanie przez kraje rozwinięte gospodarczo (w tym Unię Europejską) ruchu Sprawiedliwego Handlu za właściwy sposób na likwidację przyczyn ruchów migracyjnych, czyli zatrzymanie (przynajmniej części) ewentualnych przyszłych migrantów ekonomicznych w ich własnych krajach – ale bez wyzysku charakterystycznego dla działalności korporacji transnarodowych (szerzej: Zysk, 2014, s. 107 i n.; Jastrzębska, 2012, s. 29 i n.).
2. Działania informacyjne i edukacyjne władz krajów bogatej Północy kierowane do obywateli-konsumentów w celu propagowania idei solidarnościowego i na swój sposób humanitarnego podejścia do produktów *Fair Trade*, które mogą być nieco droższe od aktualnie dostępnych na rynku (uzyskanie przyzwolenia społecznego na program dzielenia się zamożnością z przesłaniem: w przeciwnym razie zapukają do naszych granic zdesperowani ludzie, a nie towary przez nich wytwarzane; nabywając wyroby FT konsument wyda nieco więcej i omija oferty korporacji międzynarodowych, w zamian kupuje sobie bezpieczeństwo i pozostanie na dotychczasowym poziomie życia).
3. Ułatwienie dostępu do rynków bogatych krajów poprzez redukcję istniejących barier celnych oraz środków pozataryfowych, a w Unii Europejskiej modyfikacja unijnego programu GSP (generalnego systemu preferencji), w tym GSP plus oraz EBA¹⁸ (jeszcze większe redukcje barier w przywozie), dodatkowo uproszczenie procedur administracyjnych i dokumentacji związanej z ustalaniem kraju pochodzenia towarów.
4. Jednolita certyfikacja i czytelne oznaczanie produktów *Fair Trade* (we współpracy z UNCTAD¹⁹ i FAO²⁰).
5. Zniesienie kryteriów kwalifikowania do ogólnego systemu preferencji celnych UE²¹, co spowoduje większe otwarcie rynków UE na importowane towary.
6. Utworzenie i wprowadzenie w życie nowych kompleksowych programów przełamania barier rozwojowych i cywilizacyjnych w najuboższych krajach, finansowanych przez społeczność międzynarodową.

¹⁸ Ogólny system preferencji (GSP) UE oferuje krajom rozwijającym się preferencyjny dostęp do rynków UE. System ten składa się z trzech podstawowych elementów. Jednym z nich jest standardowy „ogólny system preferencji”, czyli autonomiczne rozwiązanie handlowe, za którego pośrednictwem UE udziela dla niektórych zagranicznych towarów jednostronnego preferencyjnego dostępu do rynku UE w postaci obniżonych lub zerowych stawek celnych. Drugi element (GSP Plus) stanowi konkretne zachęty oferujące redukcję ceł krajom w gorszym położeniu, które ratyfikowały i wdrożyły międzynarodowe konwencje dotyczące praw człowieka i prawa pracy oraz środowiska i dobrych rządów. Trzecim komponentem jest inicjatywa „Wszystko oprócz broni” (EBA), która zapewnia dostęp do UE dla wszystkich produktów z 49 krajów najsłabiej rozwiniętych bez ceł i kontyngentów, z wyjątkiem broni i amunicji. Por. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/pl/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.2.3.html (1.03.2016).

¹⁹ Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD, *United Nations Conference on Trade and Development*) – organ pomocniczy Organizacji Narodów Zjednoczonych.

²⁰ Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Wyżywienia i Rolnictwa (*Food and Agriculture Organization of the United Nations*).

²¹ Przed 1 stycznia 2014 r. kryteria dotyczące kwalifikowania się do ogólnego systemu preferencji ustalone były w taki sposób, że kraj uzyskiwał dostęp do preferencji, jeżeli jego eksport stanowił mniej niż 1% całkowitego importu UE pochodzącego od wszystkich beneficjentów ogólnego systemu preferencji. Od dnia 1 stycznia 2014 r. pułap ten zwiększył się do 2%. Por. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/pl/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.2.3.html (1.03.2016).

7. Aktywna pomoc (projektowanie, realizacja inwestycji i pomoc w finansowaniu oraz ewentualnym kredytowaniu) w budowie infrastruktury technicznej związanej ze sprawnym dostarczaniem towarów FT do portów morskich, dzięki czemu sprawniejsza i szybsza będzie organizacja transportu międzynarodowego.
8. W celu wykluczenia szeregu pośredników (którymi są często korporacje transnarodowe) zaangażowanie w rozwój sprawiedliwego handlu międzynarodowego największych i najbogatszych miast na świecie; według raportu *Global cities. The race accelerates* międzynarodowej firmy doradczej AT Kearney²² ponad połowa ludności świata żyje w miastach, a do 2025 roku liczba ta wyniesie 60%. Z kolei zgodnie z danymi zaprezentowanymi przez McKinsey Global Institute w raporcie *Urban world: Mapping the economic power of cities* od 2011 roku 600 największych ośrodków miejskich wytworzyło około 60% światowego PKB²³.
9. Siła wielkich miast – *power of big cities* oraz fakt, iż mieszkańcy wielkich miast to poważna grupa klientów z realnie największymi dochodami, mogą być wykorzystane w praktyce biznesowej poprzez zakładanie sieci miejskich sklepów z certyfikowanymi towarami FT na wzór spółdzielczych sieci kooperatyw COOP w wielu państwach na świecie; dodatkowo największe miasta w świecie poprzez miejskie spółki celowe lub z wykorzystaniem programów partnerstwa publiczno-prywatnego mogłyby rozpocząć bezpośrednią współpracę z producentami produktów sprawiedliwego handlu, w ten sposób towary FT były dostarczane do klientów końcowych w szkołach, uczelniach, instytucjach i urzędach lokalnych lub do zwykłych klientów (np. automaty z kawą, kakao, bananami, kwiatami, herbatą lub sokami).
10. Rozwinięte kraje świata mogłyby w swoich systemach podatkowych wprowadzić ulgi dla firm, które sprowadzałyby certyfikowane towary FT i wprowadzały je do obrotu wewnętrznego (np. niższe stawki podatku dochodowego czy mniejszy VAT).
11. Rozłożone w czasie zmniejszanie dopłat i dotacji do produkcji i wywozu towarów rolnych, przez co wzrosłaby konkurencyjność cenowa produktów FT na rynkach krajów bogatej Północy.
12. Wprowadzenie pod obrady odpowiednich organizacji międzynarodowych tematyki ewentualnego ograniczenia spekulowania kontraktami terminowymi na żywność na międzynarodowych giełdach towarowych, spekulowania ziemią w krajach biednego Południa oraz redukcji zasiewów pod biopaliwa (wypierają plantacje roślin spożywczych).

Drobni producenci Południa wraz ze swoimi rodzinami reprezentują ponad połowę populacji świata, i to tę połowę najbiedniejszą. Działający obecnie system handlu

²² <https://www.atkearney.com/documents/10192/5911137/Global+Cities+201+-+The+Race+Accelerates.pdf/7b239156-86ac-4bc6-8f30-048925997ac4> (1.03.2016).

²³ http://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/dotcom/Insights%20and%20pubs/MGI/Research/Urbanization/Urban%20world%20mapping%20economic%20power%20of%20cities/MGI_urban_world_mapping_economic_power_of_cities_full_report.ashx (1.03.2016).

międzynarodowego tworzy wiele barier organizacyjnych, celnych i pozacelnych, trudnych do pokonania dla producentów z krajów biednego Globalnego Południa. Nowa umowa społeczna według zaproponowanych powyżej założeń z wykorzystaniem Sprawiedliwego Handlu może dać znaczącej części populacji świata szansę wyjścia z „zakłętego kręgu ubóstwa”. Możliwy byłby – stopniowy oczywiście – wzrost poziomu eksportu towarów FT, co przełożyłoby się na poprawę poziomu życia przynajmniej części mieszkańców, wzrost dochodów i prawdopodobną rezygnację z zamiarów migracyjnych.

Autor artykułu zdaje sobie sprawę, iż proponowane postulaty mogą wydawać się nieco utopijne w swych założeniach. Jednak rozwój ruchu Sprawiedliwego Handlu jest faktem i warto poddać pod naukowy i publiczny dyskurs opisywanie rozwiązania. Podobne wątpliwości co do realności wprowadzenia do rzeczywistości gospodarczej współczesnego świata i działalności przedsiębiorstw miały miejsce w przypadku implementacji programów *Corporate Social Responsibility* (społecznej odpowiedzialności biznesu), odpowiedzialnego inwestowania czy odpowiedzialnej turystyki.

Uwagi końcowe

W styczniu 2016 roku papież Franciszek w przesłaniu do uczestników Światowego Forum Ekonomicznego w Davos zaapelował: „Nie zapominajcie o biednych”. Zdaniem papieża postęp technologiczny powinien służyć rozwojowi, godności pracy i obronie środowiska naturalnego. Konieczne jest też opracowanie nowych modeli przedsiębiorczości, które promując rozwój zaawansowanych technologii, zarazem będą w stanie wykorzystać je po to, by zapewnić wszystkim godną pracę, wspierać i umacniać prawa socjalne oraz chronić środowisko. Ważne jest też likwidowanie niesprawiedliwości i nierówności społecznych. Franciszek zaapelował do światowych przywódców, aby zagwarantowali, iż rewolucja przemysłowa, efekty robotyzacji i innowacji naukowych oraz technologicznych „nie doprowadziły do zniszczenia osoby ludzkiej i zastąpienia jej przez maszynę bez duszy czy też przekształcenia naszej planety w pusty ogród tylko dla nielicznych wybranych”²⁴. Autor artykułu wyraża nadzieję, iż proponowane w niniejszym opracowaniu postulaty wpisują się w obszar nowych modeli gospodarowania w skali międzynarodowej i w przyszłości mogą zostać uznane na realną umowę społeczną, która zaowocuje sprawiedliwszym systemem handlu międzynarodowego, a w efekcie częściową przynajmniej redukcją nierówności ekonomicznych na świecie. Dodatkowo warto nadmienić, iż przedmiotem dalszych badań będą dokładne empiryczne modele cenowe, obliczenia efektywności proponowanych rozwiązań handlowo-organizacyjnych oraz opracowanie studium wykonalności, zwłaszcza na poziomie wielkich miast.

²⁴ Por. <http://www.catholicnews.com/services/englishnews/2016/dont-be-afraid-to-show-concern-fight-poverty-pope-tells-leaders.cfm> (1.03.2016).

Literatura

- Fair Trade International Annual Reports* (2003/2004–2014/2015). Pobrano z: <http://www.fairtrade.net/resources/annual-reports.html>.
- Filek, J. (2009). Czy społeczna odpowiedzialność biznesu jest nową wersją umowy społecznej? *Prakseologia*, 149, 21–38.
- Jastrzębska, E. (2012). Korporacje transnarodowe a Fair Trade. *Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace*, 4 (8), 29–49.
- Kołodko, G.W. (2013). *Dokąd zmierza świat. Ekonomia polityczna przyszłości*. Warszawa: Prószyński i S-ka.
- Lang, W. (2005). Sprawiedliwość. W: W. Kwaśniewicz (red.), *Encyklopedia socjologii. Suplement*, s. 289–296. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Wróbel, P. (2013). Postulat sprawiedliwości społecznej a idea sprawiedliwości. *Studia Socialia Cracoviensia*, 5 (1), 135–150.
- Mączyńska, E., Pysz, P. (2014). Liberalizm, neoliberalizm i ordoliberalizm. *Ekonomista*, 2, 221–247.
- Hayek, F.A. von (1944). *The Road to Serfdom*. Chicago–London [wyd. pol. *Droga do zniewolenia*. Tłum. K. Gurba i in. Kraków: Arcana, 2003].
- Kłos, J. (2015). Wolność w myśli L. von Misesa (1881–1973). *Roczniki Filozoficzne*, LXIII, 2, 207–235.
- Zysk, W., Szymczak, A. (2009). Sprawiedliwy Handel jako forma pomocy krajom nierozwiniętym gospodarczo. W: M. Maciejewski, S. Wydmus (red.), *Handel międzynarodowy a procesy integracyjne w gospodarce światowej*, s. 305–322. Kraków: Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.
- Zysk, W. (2011). Elementy tzw. odpowiedzialności i sprawiedliwości w działalności przedsiębiorstw jako efekt procesów globalizacji. W: M. Lasoń (red.), *Gospodarka światowa w dobie globalizacji*, s. 151–161. Kraków: Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne – Oficyna Wydawnicza AFM.
- Zysk, W. (2014). Sprawiedliwość i odpowiedzialność w działalności przedsiębiorstw – pokryzysowe next steps. *Prakseologia*, 156, 107–133.
- Zysk, W. (2015). Global and European Trends in the Area of Responsibility and Justice in the Activities of Enterprises: Implications for V4 Countries (chapter 11). W: A.S. Gubik, K. Wach (red.), *Institutional Aspects of Entrepreneurship*, s. 165–176. Miskolc: University of Miskolc.

Strony internetowe:

- <http://eu.ngo.pl>.
<http://hdr.undp.org>.
<http://pubdocs.worldbank.org>.
<http://unctadstat.unctad.org>.
<http://wfto.com>.
<http://www.catholicnews.com>.
<http://www.eftafairtrade.org>.
<http://www.europarl.europa.eu>.
<http://www.europarl.europa.eu>.
<http://www.fairtrade.net>.
<http://www.mckinsey.com>.
<http://www.sprawiedliwyhandel.pl>.
<http://www.undp.org>.
<https://ec.europa.eu>.
<https://www.atkearney.com>.
<https://www.oxfam.org>.

EQUITABLE INTERNATIONAL TRADE – A NEW SOCIAL CONTRACT

Abstract: In connection with the growing problems of social and economic disparities between the countries of the poor South and the rich North and the real prospect of the development of the phenomenon of economic migration Fair Trade movement can play an important role. As far as societies of developed countries, governments, international organizations and local communities of large cities (*power of big cities*) will be ready to implement the proposed in this article postulates – the trade of Fair Trade goods can develop, and thus will follow the development of the economies of the poorest parts of the world. The purpose of this article is to propose a new social contract requests, as a result of which they can improve indicators in health, education and income per capita in least developed and developing countries, and will be completed “solidarity” and humanitarian grounds fairer, ordoliberal management on an international scale. In the literature, there is no analysis of the development of relations Fair Trade movement with the issues of social contracts, therefore, this article can be a contribution to the further study and propose empirical models and feasibility studies.

Keywords: international trade, Fair Trade, social contract, power of big cities

Cytowanie

Zysk, W. (2016). Sprawiedliwy handel międzynarodowy – nowa umowa społeczna. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 3 (81), 311–321. DOI: 10.18276/frfu.2016.81-27.